

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ในวัฒนธรรมไทย ครัว มิได้มีความหมายเพียงแค่สถานที่หุงต้มอาหารเท่านั้น ครีวมีความสำคัญว่านั้่มาก เพราะมีบทบาทเป็นพื้นฐานของสถาบันครอบครัว เป็นเครื่องแสดงออกซึ่งฐานะและความสัมพันธ์ระหว่างหญิงและชาย และส่งอิทธิพลต่อความเป็นไปโดยรวมของสังคม

ความสำคัญของครีวสังเกตได้จากคำประสมหลายๆ คำซึ่งมีครีวเป็นคำหลัก เช่น ครอบครัว ครีวเรือน เป็นต้น นักวิชาการบางท่านตั้งข้อสันนิษฐานว่า ครีวไม่น่าจะเป็นคำไทยเดิม แต่อาจจะมาจากภาษาเขมร ที่แน่ๆ คือ ครีว ไม่ใช่คำบาลีสันสกฤต ในภาษาสันสกฤตใช้คำว่า "ปาก" หมายถึงการหุงต้ม เรียกผู้ปรุงอาหารว่า "ปากกุก" และห้องหุงหาอาหารว่า "ปากศาลา" ส่วนภาษาบาลีใช้คำว่า "ปุก" ซึ่งแปลว่าสุกหรือทำให้สุก แม้จะมีใช่คำไทยเดิม แต่ "ครีว" ก็ถูกกล่าวถึงในประวัติศาสตร์ไทยมาช้านาน อย่างน้อยก็ตั้งแต่สมัยอยุธยาเลยทีเดียว (เพ็ญศรี กวีวงศ์ประเสริฐ, 2541)

ความที่ครีวประกอบด้วยปัจจัยและกำลังคน ครีวจึงมีความสำคัญในเชิงรัฐศาสตร์และยุทธศาสตร์อีกด้วย ดังที่พระยาอนุমানราชธนได้อธิบายไว้ว่า ในสมัยโบราณคนหรือแรงงานเป็นปัจจัยสำคัญในการเพาะปลูก การขยายที่ดินทำกิน และการสร้างบ้านแปลงเมือง บ่อยครั้งที่ความขัดแย้งระหว่างชนชาติขยายตัวกลายเป็นสงคราม มีเป้าหมายหลักที่การกวาดต้อนไพร่พลหรือกำลังคนมากกว่าสิ่งอื่นใด และเพื่อให้ผู้คนยังชีพอยู่รอดได้ ก็ต้องยึดข้าวของเครื่องใช้ไม้สอยที่รวมเรียกว่าครีว มาด้วยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ จึงเกิดศัพท์คำว่า "กวาดต้อนเทครีว" โดยคำว่า "เทครีว" ได้ขยายไปสู่ความหมายถึง การได้หญิงมาเป็นภรรยาด้วย เมื่อชนะสงครามเชลยชายถูกเกณฑ์ไปใช้แรงงาน ในขณะที่เชลยหญิงก็ตกเป็นนางบำเรอของผู้ชนะ ส่วนคำว่า "ครอบครัว" ก็หมายถึง การเข้าครอบครอง "ครีว" นั้นเอง (เพ็ญศรี กวีวงศ์ประเสริฐ, 2541)

ในสังคมแบบชายเป็นใหญ่ เช่น สังคมไทย ชีวิตในครีวที่ถูกครอบครองย่อมหมายถึงผู้หญิงและผลผลิต หรือลูกที่ตามออกมา หมอบรัดเลย์ มิชชันนารีสมัยรัชกาลที่ 3 ผู้เข้าใจสังคมไทยเป็นอย่างดี ได้นิยามไว้ว่า "ครอบครัว คือลูกเมียด้วยกัน ทั้งเรือน ที่ผู้ใดครอบครอง"

ดังนั้น "ครัว" จึงไม่ได้มีความหมายจำกัดอยู่เพียงข้าวของเครื่องใช้ในการหุงหาอาหารเท่านั้น หากแต่ยังหมายถึง "คนที่บ้าน" ซึ่งได้แก่ ภรรยาเป็นหลักและมีลูกๆ เป็นส่วนประกอบ ฉะนั้นเองคำว่า "ท้ายครัว" หรือ "หลังบ้าน" จึงหมายถึง ภรรยา (เพ็ญศรี กวีวงศ์ประเสริฐ, 2541)

ครัว ในความหมายจากพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ได้ให้ความหมายว่า คือ "โรงเรือนสำหรับทำกับข้าวของกิน" ครัวจึงไม่ใช่พื้นที่เฉพาะสำหรับผู้หญิงหรือผู้ชาย แต่จากความคิดในโครงสร้างทางสังคมของไทยที่ปลูกฝังมานานได้สร้างความเข้าใจมาว่า ครัวต้องคู่กับผู้หญิง และการทำอาหารต้องคู่กับครัว ดังนั้นหน้าที่ในการทำอาหารจึงตกเป็นของผู้หญิงด้วย ทั้งที่จริงแล้ว ความคิดและความเชื่อเช่นนี้เป็นเพียงสิ่งที่สังคมประกอบสร้างขึ้นมาเพื่อเป็นตัวกำหนดบทบาทหน้าที่ความสัมพันธ์ของเพศหญิงและเพศชาย ให้อยู่ภายใต้กรอบแนวคิดทางอำนาจแบบปิตาธิปไตย (Patriarchy) ซึ่งเป็นรูปแบบของสังคมที่ผู้ชายเป็นใหญ่ มีอำนาจที่เหนือกว่าและครอบงำผู้หญิงได้นั่นเอง

กรอบความคิดที่มองว่าอะไรคือความเหมาะสมและการแยกความแตกต่างของผู้หญิงและผู้ชายนอกเหนือจากเพศสรีระ (Sex) ทางร่างกายแล้วก็คือ เพศสภาพ (Gender) ที่ถูกกำหนดโดยกรอบทางสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งกำหนดบทบาทให้ผู้หญิงและผู้ชายมีความแตกต่างกัน และความแตกต่างนี้ นำพามาซึ่งความไม่เป็นธรรม ก่อให้เกิดความได้เปรียบและความเสียเปรียบในระหว่างเพศชั้น เช่นมีการแบ่งงานกันทำ โดยสิ่งใดที่ผู้ชายไม่ยอมทำก็โยนมาให้ผู้หญิงทำ หรือผู้ชายต้องทำงานที่มีผลตอบแทนเป็นตัวเงินมาให้เห็น จึงทำให้ผู้ชายมีเกียรติและมีคุณค่ามากกว่าและสิ่งที่ตามมาคืออำนาจที่เหนือผู้หญิง ส่วนผู้หญิงก็ให้เป็นแม่บ้าน ทำงานบ้าน ทำครัวอยู่กับบ้าน มีแค่ปริมาตรส่วนตัว (private sphere) ซึ่งงานที่ทำนั้นก็ไม่สามารถมีตัวเงินมาให้เห็น

แต่หลังจากที่ประเทศไทยเริ่มเข้าสู่การพัฒนาอุตสาหกรรม ผู้หญิงได้ก้าวออกมาสู่พื้นที่สาธารณะ (public sphere) มากยิ่งขึ้น และได้เริ่มเข้าสู่ระบบของการทำงานนอกบ้าน ส่งผลให้การดำเนินชีวิตของผู้หญิงเปลี่ยนแปลงไป คือเมื่อต้องออกไปทำงานนอกบ้านจึงทำให้เวลาในการที่จะเข้าครัวทำอาหารจึงมีลดน้อยลงไปด้วย ซึ่งทำให้ต้องพึ่งการซื้ออาหารที่ปรุงสำเร็จจากนอกร้านมาบริโภคแทน แต่ในความเป็นจริงแล้วความเชื่อจากมายาคติที่สังคมประกอบสร้างขึ้นมาภาพของผู้หญิงดีนั้น ต้องทำตัวเป็นแม่และภรรยาที่ดี จะต้องเป็นแม่ศรีเรือน จะต้องมีความเรียบร้อย จึงทำให้ผู้หญิงเหล่านี้เมื่อมีเวลาเหลือพอก็ยังคงจะต้องกลับเข้าครัวเพื่อทำหน้าที่แม่บ้านที่ดี ทั้งที่ในความเป็นจริงก็ต้องรับภาระทำงานนอกบ้านเช่นเดียวกับผู้ชาย แต่ด้วยความที่ไม่อยากจะเป็นคนที่ขาดตกบกพร่องในหน้าที่ จึงต้องหันกลับไปยืนหน้าเตาไฟอีกครั้ง แต่เนื่องจากไม่มีเวลามากเหมือนเช่นเมื่อก่อน จึงไม่สามารถที่

จะเข้าครัวได้บ่อยๆ ดังนั้นในการทำอาหารแต่ละครั้งจึงตั้งใจทำเป็นพิเศษและพยายามคิดค้นหาสูตรและวิธีการใหม่ๆ ซึ่งวิธีการหนึ่งซึ่งสะดวกและสบายในการที่จะได้สูตรและและรายการอาหารแบบใหม่เพื่อเอาใจบุคคลในครอบครัว ก็คือการอ่านจากนิตยสารผู้หญิงที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการทำอาหาร

นิตยสารผู้หญิงในความหมายกว้างๆก็คือ นิตยสารที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับผู้หญิง มีลักษณะที่ให้ความรู้และความบันเทิงในเรื่องต่างๆ เช่น เรื่องการครองเรือน เรื่องแฟชั่น เรื่องการบ้านการเรือนหรือเรื่องการทำอาหาร เป็นต้น

นิตยสารเป็นสื่อมวลชนประเภทแรกที่เกิดขึ้นในประเทศไทย มีหน้าที่สำคัญในการถ่ายทอดข่าวสาร ให้ความรู้ ให้ความบันเทิง และให้บริการในการประกาศและโฆษณาต่างๆ

Wilbur Schramm ได้กล่าวถึงบทบาทและหน้าที่ของนิตยสารไว้ 5 ประการคือ

1. ทำหน้าที่เสมือนยามคอยรายงานเหตุการณ์และความเคลื่อนไหวต่างๆที่เกิดขึ้นให้สมาชิกในสังคมได้ทราบ
2. ทำหน้าที่เป็นเสมือนสะพานเชื่อมโยงระหว่างสังคมเก่ากับสังคมใหม่ โดยการถ่ายทอดเรื่องราว ลักษณะของความเปลี่ยนแปลงให้ประชาชนได้รับทราบ เช่น การถ่ายทอดความเปลี่ยนแปลงในวัฒนธรรม และวิถีชีวิต
3. ทำหน้าที่เป็นเสมือนเวที หรือสื่อกลางในการแสดงความคิดเห็น ซึ่งจะได้เปรียบกว่าสื่ออื่นๆ ในแง่ที่นิตยสารสามารถเสนอในเรื่องที่เป็นความละเอียดอ่อน ประณีต และลึกซึ้งได้
4. ทำหน้าที่เป็นเสมือนครูในการให้ความรู้และการศึกษาแก่ประชาชน โดยที่บางฉบับนั้นมุ่งที่จะให้ความรู้กับผู้อ่านของตนโดยตรง ในขณะที่บางฉบับใช้วิธีการให้ค่อยๆซึมซับไปกับความบันเทิงเรีงรมย์ที่ได้
5. ทำหน้าที่ให้บริการด้านธุรกิจโดยเฉพาะในแง่ของการประกาศและลงโฆษณา

โดยบทบาทหน้าที่แล้ว นิตยสารจัดเป็นสื่อมวลชนที่ผสมผสานระหว่างหนังสือพิมพ์กับหนังสือเล่ม คือ คล้ายกับหนังสือพิมพ์ในเรื่องการให้ข้อมูลข่าวสาร ความคิดเห็น ความบันเทิง การลงโฆษณา และส่วนที่คล้ายกับหนังสือเล่มนั้นอยู่ที่การเจาะลึกรายละเอียด และมุ่งให้ความรู้กับผู้อ่านเฉพาะกลุ่ม อย่างเช่นนิตยสารด้านการประกอบอาหาร

นิตยสารด้านการประกอบอาหารในประเทศไทยมีจำหน่ายหลายฉบับ เนื้อหาที่น่าสนใจก็มีทั้งที่คล้ายคลึงและที่แตกต่างกันออกไป แต่ทั้งนี้ก็ยังเวียนวนอยู่ในกรอบแนวคิดแบบปีตาธิปไตย ที่ผู้ชายยังกุมอำนาจที่เหนือกว่า เพราะนิตยสารด้านการประกอบอาหารที่ออกมานั้นถึงแม้จะช่วยอำนวยความสะดวกให้กับผู้หญิงในการทำอาหารเพื่อยังให้ได้ชื่อว่าเป็นแม่บ้านที่ดี แต่ประโยชน์ทางอ้อมก็คือเพื่อสนองต่อความพึงพอใจของสมาชิกในครอบครัว

จากการที่นิตยสารเป็นสื่อมวลชนที่รวมเอาสื่อหนังสือพิมพ์และสื่อหนังสือเล่มเข้ามาไว้ด้วยกันทำให้มีความน่าสนใจ และยังมีเนื้อหาเพื่อผู้อ่านเฉพาะกลุ่ม มีบทบาทในการถ่ายทอดเรื่องราวต่างๆ ได้ตรงกลุ่มเป้าหมาย ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาการสร้างความหมาย "ครัว" ในนิตยสารผู้หญิง ว่าการให้ความหมายของพื้นที่ครัวนั้นจะมีความหมายแฝงไว้ด้วยระบบความคิดแบบปีตาธิปไตยที่เป็นความคิดแบบผู้ชายเป็นใหญ่ ให้ความสำคัญกับอำนาจ หรือแบบสตรีนิยมที่เน้นให้ความสำคัญกับบุคคลที่เสียสละ ด้ยโอกาสในสังคม ซึ่งบริบทที่ใกล้เคียงกับครัวมากที่สุดก็คืออาหาร ผู้วิจัยจึงเลือกศึกษาจากนิตยสารที่เน้นเรื่องอาหาร โดยเลือกศึกษาจากนิตยสารครัว และนิตยสารแม่บ้าน เนื่องจาก

1. เป็นนิตยสารที่เน้นเรื่องอาหารและการครัว และเป็นนิตยสารที่ได้รับความนิยมสูงจากกลุ่มนิตยสารประเภทเดียวกัน โดยดูจากยอดพิมพ์ ยอดจำหน่าย และยอดสมาชิก
2. นิตยสารทั้ง 2 ชื่อฉบับ มีจุดเหมือนกันคือเป็นนิตยสารผู้หญิง แต่นิตยสารครัวเป็นนิตยสารเพื่อผู้หญิงโดยผู้หญิง ส่วนนิตยสารแม่บ้านเป็นนิตยสารเพื่อผู้หญิงโดยผู้ชาย จึงมีคุณค่าน่าศึกษาถึงความเหมือนหรือแตกต่างกันในวาทกรรมที่น่าสนใจ
3. ถึงแม้ว่าจะมีนิตยสารฉบับอื่นที่น่าจะนำมาศึกษาได้อีก แต่เนื่องจากระยะเวลาในการที่ออกจำหน่ายมานั้นยังอยู่ในช่วงเวลาที่ไม่นานนัก จึงไม่เลือกมาเป็นตัวแทนในการศึกษา

วัตถุประสงค์เพื่อตอบปัญหานำวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์ความเหมือนและความแตกต่างของเนื้อหาที่น่าสนใจในนิตยสารครัวและนิตยสารแม่บ้าน
2. เพื่อศึกษาถึงอุดมการณ์ทางเพศสภาพที่สะท้อนออกมาในเนื้อหาของนิตยสารทั้ง 2 ชื่อฉบับ
3. เพื่อศึกษาการสร้างความหมาย "ครัว" ในเชิงสัญลักษณ์ของนิตยสารครัวและนิตยสารแม่บ้าน โดยพิจารณาความหมายตามแนวคิดปีตาธิปไตยและแนวคิดสตรีนิยม

4. เพื่อวิเคราะห์ว่าเนื้อหาประเภทใดที่สร้างความเข้าใจในมิติของหญิงและชายแต่ขาดหายไป
ในนิตยสารทั้ง 2 ชื่อฉบับนี้

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อให้ทราบว่านิตยสารทั้ง 2 ชื่อฉบับนี้ มีเนื้อหาใดที่สอดคล้องกับอุดมการณ์ทางเพศสภาพ
2. เพื่อนำมาสนับสนุนทฤษฎีทางด้านสตรีนิยมกับสื่อมวลชนว่าสื่อมวลชนยังใช้แนวคิดแบบใดใน
การทำงาน
3. สามารถทำให้วิเคราะห์ได้ว่าปัจจัยอะไรที่ทำให้เนื้อหาในส่วนนั้นหายไป และเชื่อมโยงมาสู่สถานะ
ของเพศสภาพในสังคมไทยได้